

ZAMONAVIY OVOZ ISHLAB CHIQUARISHNING ASOSIY YO'NALISHLARI

Dilorom Izatullayevna Mirsaidova

O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti,

"Ovoz rejissyorligi va operatorlik mahorati"

kafedra o'qituvchisi

e-mail: mirsaidova.dilorom@mail.ru

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6528938>

MAQOLA TARIXI

Qabul qilindi: 01- may 2022

Ma'qullandi: 10- may 2022

Chop etildi: 15- may 2022

KALIT SO'ZLAR

ekran san'ati, sound-dizayn, ovoz rejissyosi, ovoz yozuvi, tonmeister.

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada zamonaviy dunyoda ovoz rejissyorlik sohasini rivojlantirish bilan bog'liq masalalar muhokama qilinadi. Muallif ovoz rejissyorining ijodkor sifatida shakllanishi va rivojlanishining asosiy tendentsiyalarini tahlil qiladi. Maqolada ovoz rejissyorining obraz yaratishdagi roli hamda zamonamiz ovoz rejissyorining asosiy kompetensiyalari bayon etilgan. Maqolada zamonaviy ekran san'atlarida tovush rivojlanishining asosiy tendentsiyalari bayon etilgan.

XX asrning boshlanishini belgilaydigan ilmiy-texnik inqilob nafaqat moddiy boyliklarni olishning yangi mexanizmlari va usullarini emas, balki inson faoliyatining ko'plab yangi turlariga yo'l ochdi. Ilgari noma'lum bo'lgan ko'plab kasblar mashhurlikka erishdi, chunki ular o'sha davrdagi jamiyatning dolzarb talablariga javob berishdi. Inson faoliyatining bunday shakllaridan biri ovoz rejissyori edi.

Dastlab, ovoz va ovoz yozish bilan shug'ullanadigan kishi tonmeister deb ataldi. Mutaxassislarning bu nemis nomi bizga Germaniyadan kelgan va ovoz yozish bilan bog'liq har qanday kishiga murojaat qilish uchun ishlatilgan. Biroq, Davlat radioeshittirish va ovoz yozish uyi ochilgandan so'ng, mutaxassislar ovoz rejissyorlari deb nomlana boshladilar.

Bugungi kunda ovoz rejissyori ijodiy faoliyatning eng istiqbolli yo'nalishlaridan

biridir, chunki texnik va dasturiy uskunalarni muntazam modernizatsiya qilish muallifning g'oyalari va g'oyalarini amalga oshirish uchun deyarli cheksiz imkoniyatlar yaratadi.

Biroq, zamonaviy ovoz rejissyorligida bir nechta aniq tendentsiyalarga ajratilishi mumkin. Birinchi tendentsiya – bu unifikatsiya.

USULLAR

Mazkur maqolani yoritishda tavsifiy, tasnifiy, qiyosiy yondashuv tahlil usullari qo'llanildi. Bundan tashqari ko'rib chiqilayotgan muammolarni nazariy va badiiy amaliy tushunishga qaratilgan zamonaviy texnologik usullaridan foydalanilgan. Qiyosiy tahlil usuli ovoz rejissyorlik san'atida zamonaviy texnologiya rivojlanishining turli bosqichlarida dasturlarning ovoz yozishdagi dasturiy elementlarini chuqurroq tahlil qilishga erishish mumkin.

NATIJALAR VA MUNOZARA

XX asrning 90-larining oxirida dasturiy ta'minot qat'iy belgilangan chegaralarga ega edi. Ovozni tahrirlash ba'zi dasturlarda (masalan, Sound Forge yoki Cake Walk) amalga oshirildi, Cubase, Pro Tools dasturlarida esa musiqiy fonogrammalar yaratildi, Pro Tools, yoki Nuendo dasturida audio va videolarni o'rnatish amalga oshirildi. XXI asrning boshlarida Ableton, FL Studio, Studio One, Sampletude va boshqalar kabi mashhur dasturlar mavjud edi. Keyinchalik Reaper va Audacity (internetda erkin tarqatiladigan birinchi dastur) paydo bo'ldi.

Ushbu dasturlar turli funksiyalarga, vositalarga va aniq belgilangan maqsadlarga ega edi. Biroq, vaqt o'tishi bilan, funktsionallik borgan sari ko'p qirrali bo'lib, interfeys-hamma narsa bir-biriga o'xshash va maqsad butunlay loyqa edi.

Bugungi kunda dasturiy ta'minot bozorida mavjud bo'lgan barcha ovoz yozish mahsulotlari fonogrammalarni yozib olish, audio va videolarni o'rnatish va ovozli tahrir bilan yaxshi ishlaydi. Shuni ta'kidlash kerakki, ko'plab dasturlarda, masalan: Pro Tools-da, boshqa analoglarda mavjud bo'lmagan noyob xususiyatlar mavjud. Bundan tashqari, ushbu davrda ovoz yozish sohasida dasturiy mahsulotlarni ishlab chiqishda turg'unlik mavjudligini ta'kidlash lozim. Misol uchun, so'nggi besh yil ichida turli xil dasturiy mahsulotlar uchun chiqadigan barcha yangilanishlar faqat xavfsizlik litsenziyalari va interfeyslarni o'z ichiga oladi. Virtual yozish studiyalarining tuzilishidagi tub o'zgarishlar uzoq vaqt oldin sodir bo'lmadi.

Bundan tashqari, axborot va mastering jarayoni vaqt o'tishi bilan

deyarli to'liq avtomatlashtirilgan bo'lib qoldi. Dasturiy mahsulotga o'rnatilgan sozlamalar asosida yaratilgan to'plamlar va turli kombinatsiyalardan foydalanish imkoniyati paydo bo'ldi ovoz rejissyorlar uchun, bir tomondan, fonogramma jarayonini soddalashtirdi va tezlashtirdi, ikkinchidan, yaratilgan asarlarning individualligini deyarli yo'q qildi. Studiyalarni qurish jarayonida past darajadagi professionallik va akustik qonunlarning buzilishi mahsulot sifatini pasayishiga olib keldi, bu esa o'z navbatida tinglovchilarning umumiy musiqiy ta'miga ta'sir qila olmadi. Biz musiqiy yo'nalish haqida gapiramiz, chunki bu tendentsiya musiqiy fonogrammalarni yozish sohasida ayniqsa sezilarli. Past sifatli kontent endi radio stantsiyalarda, ommaviy axborot vositalarida va internetda mavjud.

Zamonaviy ovoz rejissyorligi tendentsiya sifatida biz yillar davomida ovoz rejissyorlarning asbob-uskunalarini va texnik jihozlariga bo'lgan o'sib borayotgan qiziqishini ko'rib chiqishimiz mumkin. Quloqning eshitish qobiliyati hatto zamonaviy birlashtirilgan tovushlarni ham o'rganishi va hatto qaysi ishlab chiqaruvchining qaysi asbob-uskunasiga tegishli ekanligini bilishi mumkin. Shuning uchun eng yaxshi ovoz yozish studiyalari o'zlarining fonogrammalariga noyob elementni olib kelish uchun vintage vositalari va ikkinchi qo'l asboblarni sotib olishga harakat qilishadi.

Yana bir tendentsiya-bu mutaxassislarning barcha sohalarida ovoz rejissyorlarning vazifalarini sezilarli darajada kengaytirishdir. Masalan, ba'zi radiostantsiyalarda radio efirlarda ishlashda ovoz rejissyorlar nafaqat texnik komponent uchun, balki efirlarning

musiqiy dizayni uchun ham javob beradi. Televideniya ko'plab ovoz rejissyorlar nafaqat ovoz yozish va uni qayta ishlash bilan, balki musiqiy ashlarni tanlash, shuningdek, shovqin va boshqa dizayn elementlari bilan ham shug'ullanadi.

Shuni ta'kidlash kerakki, kino sanoati sohasida vaziyat biroz boshqacha. Bu erda ovoz rejissyorligi g'arbiy rivojlanish yo'lidan o'tadi, bu erda mehnatni taqsimlash tizimi uzoq vaqt davomida joriy etilgan. Bir tomondan, bu jarayonning har bir ishtirokchisining ishini sezilarli darajada osonlashtiradi, boshqa tomondan, bir loyihada ishlaydigan juda ko'p odamlar mukammal boshqaruvni va yakuniy natijani olish kerakligini aniq tushunishni talab qiladi.

Albatta, ovoz rejissyorining shaxsiyatining yakuniy mahsulotga ta'sirini hisobga olish kerak. Bilim, ko'nikma, musiqiy va estetik ta'm, shuningdek, bunday mutaxassisga ega bo'lishi kerak bo'lgan ichki madaniyat zamonaviy kino sanoati, televideniya yoki radioeshittirish talablariga to'liq javob berishi kerak. Agar ovoz rejissyorining arsenalida vazifalarni hal qilish uchun zarur vositalar bo'lmasa, unda yakuniy mahsulot eng yaxshi maqsadga qaratilgan maqsadli auditoriya tomonidan e'tiborga olinmaydi. Eng yomon holatda, vizual va ovoz qatorlarining mos kelmasligi jamoatchilikning salbiy reaksiyasiga olib keladi, tomoshabin taklif etilgan ovoz tasvirining noaniqligi va yolg'onligini his qiladi.

XULOSA

Yuqoridagilardan bir nechta xulosalar chiqarish mumkin. Ovoz rejissyorligi inson faoliyatining juda yosh sohasidir va,

albatta, ijodiy asosga ega. Shuni hisobga olish kerakki, ushbu sohaning faol texnik rivojlanishi tomoshabinga ta'sir qilish uchun deyarli cheksiz imkoniyatlar bilan kino va televideniyaning ochdi. Biroq, nafaqat texnik uskunalar, balki ovoz rejissyorining shaxsiyati ham yakuniy mahsulot sifatiga katta ta'sir ko'rsatadi. Bundan tashqari, dasturiy ta'minot va kasbda ko'plab professional bo'lmagan kadrlarning mavjudligi kino va televideniya filmlarida ovoz partiturasining sifatini sezilarli darajada pasaytiradi.

Albatta, har bir kishi ovoz bilan ishlash bo'yicha asosiy bilimlarga ega bo'lishi mumkin bo'lgan ko'plab ta'lim muassasalari mavjud. Shu bilan birga, ovoz yozish uskunalar va dasturiy ta'minotni bilish bo'yicha mutlaqo texnik bilim bilan kelajakda mutaxassis muvaffaqiyatli bo'lishiga kafolat bermaydi. Axir, ovoz rejissyori nafaqat texnik, balki ijodiy kasb hamdir.

Albatta mutahassis tayyorlovi nazariy bilimlardan o'laroq aynan ijodning ichida ishtirok etgani yanada bilim va amaliy ko'nikmani boyitadi. Bundan tashqari, kelajakda ovoz rejissyori o'z ustida ishlash uchun katta istakni talab qiladi, chunki ovoz bilan ishlash sohasi doimo paydo bo'ladigan ilm-fan sohalaridan biri bo'lib, agar siz adabiyotni, davriy nashrlarni va shaxsiy maqolalarni o'zingiz qidirmasangiz, yangiliklarni kuzatib bormasangiz, unda siz o'zingizning kasbiy rivojlanishingizda umidsiz qolasiz. Shuning uchun, ovoz bilan ishlaydigan mutaxassislar uchun o'z-o'zini o'rganish turli yo'nalishdagi ovoz rejissyorilarga qo'yiladigan talablarga aniq muvofiq sifatli ta'lim kabi muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. *Ефимова Н.Н.* Призвание. Из истории отечественной звукорежиссуры по воспоминаниям Б.Я. Меерзона. М., 2010. 39 с.
2. *Ключкова Е.Ю.* Влияние личности звукорежиссера на процесс формирования аудиовизуального образа второй половины XX века // Театр. Живопись. Кино. Музыка. 2016. №4. С. 181–188.
3. *Ефимова Н.Н.* Звук в эфире. 2 изд. М.: Институт повышения квалификации работников телевидения и радиовещания, 2015. 145 с.
4. Dr. Tadjibayeva O.K.; Melikuziev I.M.; Khusanov Sh.T., Issues of the using the Special Effects as means of Visual expression in the Cinema art. European Journal of Molecular & Clinical Medicine, 7, 2, 2020, 2204-2215.
5. Ikbal Melikuziev. (2020). CINEMATOGRAPHER'S ABILITY IN THE CREATION OF GRAPHIC IMAGE IN UZBEK HISTORICAL FILMS. International Journal of Advanced Science and Technology, 29 (05), 1554 - 1567. Retrieved from <http://sersc.org/journals/index.php/IJAST/article/view/10078>
6. Ikboljon, M., & Tirkashaliyevich, K. S. (2019). Creative researches of young cameramen on the creation of graphic image in modern uzbek feature films. International Journal of Engineering and Advanced Technology, 9 (1), 5230-5236. doi: 10.35940 / ijeat. A2948.109119
7. Khusanov, S. (2018). Poetic methodology in Uzbek cinema 60-70 p. Culture and Arts of Central Asia, 7 (1), 6.
8. Khusanov, S. T. (2017). THE ROLE OF LIGHTING IN CINEMATOGRAPHY ART. Modern Science, (3), 163-165.
9. Khusanov, S., Bazarbayev, B., & Xidirova, K. (2020). Lacking professional personnels as the major issue in the "karakalpakfilm" cinema studio. International Journal of Psychosocial Rehabilitation, 24 (Special Issue 1), 766–773. <https://doi.org/10.37200/IJPR/V24SP1/PR201216>
10. Marizaeva, N. (2017). THE BASIC CONCEPTS ABOUT LIGHT AND ITS PRACTICAL APPLICATION IN FILMING. ISJ Theoretical & Applied Science, 6 (50), 63-69.
11. Melikuziev, I. (2020). Cinematographer's ability in the creation of graphic image in Uzbek historical films. International Journal of Advanced Science and Technology, 29 (5), 1554–1567.